



KOLM IDAPARTNERLUSES OSALEVAT LÕUNA-KAUKAASIA RIIKI

ELi idapartnerluse poliitika, millega tehti algust 2009. aastal, hõlmab kuut endist Nõukogude Liidu liiduvabariiki: need on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina ja Valgevene. Idapartnerlus loodi selleks, et toetada nimetatud riikide poliitilisi, sotsiaalseid ja majandusreforme eesmärgiga edendada demokraatiat ja head valitsemistava, energiapuudust, keskkonnakaitset ning majanduslikku ja sotsiaalset arengut. Kõik partnerluses osalejad peale Valgevene, kelle liikmesus on peatatud, kuuluvad Euronesti parlamentaarsesse assambleesse.

Euroopa Parlamendis on moodustatud delegatsioon suhtlemiseks Lõuna-Kaukaasia riikidega, mis jälgib Gruusia parlamentaarse assotsieerimiskomitee, Armeenia parlamentaarse partnerluskomitee ja Aserbaidžaaani parlamentaarse koostöökomisjoni tegevust ning Lõuna-Kaukaasiasse ja Gruusia kriisi jaoks nimetatud Euroopa Liidu eriesindaja tööd.

GRUUSIA

Gruusia 2018. aasta presidendivalimised ja 2016. aasta parlamendivalimised andsid võidu uuele koalitsioonile Gruusia Unistus ning kinnitasid riigi Euro-Atlandi arengusuunda. ELi ja Gruusia assotsieerimisleping – sealhulgas põhjalik ja laiaulatuslik vabakaubandusleping – jõustus 2016. aasta juulis. Gruusia on teinud suuri pingutusi, et viia oma õigusaktid ELi normidega vastavusse, mis tõi muu hulgas kaasa Schengeni alal lühiajalise viisa nõudest loobumise alates 2017. aasta märtsist. EL on Gruusia suurim kaubanduspartner, kelle kaubandusmaht moodustab Gruusia kogukaubandusest ligi 27 % (2018). ELi rahaline toetus keskendub majandusarengule, heale valitsemistavale, inimeste liikumisele ja haridusele. Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendist on ajavahemikuks 2017–2020 ette nähtud hinnanguliselt 371–453 miljonit eurot.

Gruusia demokraatia probleem on ka meediamaastikul kajastuv suur poliitika polariseerumine, mida iseloomustavad valitseva koalitsiooni püsivad pingelised suhted opositsiooniga ning pidevalt esitatavad süüdistused, et toimub valikuline õigusemõistmine ja et korrupsioonivastased kampaaniad on poliitiliselt ajendatud. Polariseerumist on veelgi süvendanud 2017.–2018. aasta põhiseadusreformi protsess. Siiski on selle protsessi tulemusel Gruusia poliitilisest süsteemist kujunemas 2024. aastast alates täieliku proportsionaalse esindatusega parlamentaarne süsteem ning seda on positiivselt hinnanud nii Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon kui ka EL.



Olukorras, kus Venemaa jätkab aeglaselt, ent kindlalt Lõuna-Osseetia ja Abhaasia annekteerimist, on Gruusia rahva lootused seotud lähenemisega ELile ja NATO-le. EL on rõhutanud, et patiseisule Lõuna-Osseetia ja Abhaasia piirkondades on tähtis leida rahumeelne lahendus, austades seejuures Gruusia territoriaalset terviklikkust. EL toetab oma eriesindaja, vaatlusmissiooni ning stabiilsuse ja rahu edendamise rahastamisvahendi tegevusega tehtud pingutusi jõuda konflikti lahendamiseni, täiendades niiviisi Genfi rahvusvahelisi kõnelusi. ELi ja Gruusia iga-aastane strateegiline julgeolekudialoog on märk usaldusest kahe poole suhete vastu. Gruusia on samuti andnud suure panuse mitmesse ELi ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP) operatsiooni, mille aluseks on 2014. aastal jõustunud, Gruusia osalemist käsitlev raamleping.

A. Euroopa Parlamendi seisukoht ja parlamentidevaheline koostöö

ELi ja Gruusia parlamentaarse assotsieerimiskomitee kaheksas kohtumine toimus 2019. aasta märtsis. Kohtumisel võeti vastu lõppavaldus ja soovitus, milles tõsteti esile ühtlustamise vallas tehtud edusamme ja käimasolevaid reforme ning nõuti samal ajal suuremaid jõupingutusi valdkondades, mis hõlmavad kohtusüsteemi sõltumatust ja tõhusust, tööõigust ja mittediskrimineerimist. Tekstis korrati ka Euroopa Parlamendi vankumatut toetust Gruusia iseseisvusele, suveräänsusele ja territoriaalsele terviklikkusele rahvusvaheliselt tunnustatud piirides. Novembris 2018 vastu võetud [resolutsioonis](#) assotsieerimislepingu rakendamise kohta tunnustas parlament „Gruusia kestvaid reforme ja edusamme assotsieerimislepingu ning põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna rakendamisel“.

B. Valimiste vaatlemine

Gruusia on võtnud vastu Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (OSCE ODIHR) delegatsioone, kuhu kuuluvad ka Euroopa Parlamendi liikmed ning kes vaatlevad nii parlamendi-, presidendi- kui ka kohalikke valimisi. 2016. aastal toimunud parlamendivalimisi on üldiselt hinnatud kui demokraatlikke ja õiglaseid, vaatamata mõningatele menetlusnormide rikkumistele ja väidetavatele ähvardamisjuhtumitele. Erakond Gruusia Unistus kindlustas endale valimistel n-õ konstitutsioonilise enamuse (75 % parlamendikohtadest), st põhiseaduse muutmist võimaldava enamuse. 2018. aasta presidendivalimised pälvisid OSCE ja ELi kriitikat haldusressursside väärkasutamise, erameedia tõsise polariseerumise ja negatiivse kampaania eest.

ARMEENIA

Armeenia suhted ELiga on ambivalentset, kuid aeg võib olla küps uueks alguseks. Ühelt poolt otsustas Armeenia ühineda Euraasia Majandusliiduga (EAEL), kuhu kuuluvad Valgevene, Kasahstan ja Venemaa, vahetult enne selle liidu jõustumist 1. jaanuaril 2015, mis lõpetas ELiga peetud läbirääkimised assotsieerimislepingu sõlmimiseks. Teiselt poolt aga alustati 2015. aasta detsembris läbirääkimisi uue ELi-Armeenia lepingu üle, mis põhineb ELi väärtustel, kuid on kooskõlas Armeenia uute Euraasia Majandusliidu ees võetud kohustustega. Läbirääkimised tipnesid tänu mõlema poole pragmaatilisusele ulatusliku ja laiendatud partnerluslepingu kiire



sõlmimisega. Kuni lepingu ratifitseerimiseni kõigi ELi liikmesriikide poolt on seda ajutiselt kohaldatud alates 2018. aasta juunist.

Armeenia poliitiline olukord muutus põhjalikult mais 2018, mil tänu rahumeelsetele tänavameeleavaldustele Armeenia Vabariikliku Partei valitsuse vastu sai võimule opositsiooniliider Nikol Pašinjan (nn sametrevolutsioon). Detsembris 2018 toimunud ennetähtaegsetel parlamendivalimistel saavutas ülekaaluka võidu uue peaministri blokk, saades üle 70 % häältest, samas kui Armeenia Vabariiklik Partei ei saanud parlamenti pääsemiseks vajalikku 5 % lävendit, mis näitab seda, kuivõrd rahvas toetab muutusi. Uus valitsus seisab silmitsi paljude probleemidega, eelkõige seoses majandusliku arenguga ning oma reformikavaga õigusriigi, läbipaistvuse ja korrupsioonivastase võitluse valdkonnas. ELi toetust Armeeniale antakse peamiselt Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendist. Soovituslik eraldis aastateks 2017–2020 on 144–176 miljonit eurot.

Konflikt Mägi-Karabahhi staatuse pärast vindub Armeenia ja Aserbaidžaaani vahel juba üle 30 aasta ja 2016. aasta aprillis jõudsid pinged nn neljapäevase sõja ajal pärast 1994. aastat kõige kõrgemasse punkti. Suhted Türgiga ei ole paranenud, kuna too on määranud piiri taasavamise eeltingimuseks Mägi-Karabahhi konflikti lahendamise. EL on väljendanud heameelt Aserbaidžaaani ja Armeenia presidentide ja välisministrite hiljutiste arvamuste vahetuste üle ning selliste meetmete kasutuselevõtu üle, mille eesmärk on leevendada pingeid Armeenia ja Aserbaidžaaani piiril ning Karabahhi ja Aserbaidžaaani kokkupuutejoonel.

A. Euroopa Parlamendi seisukoht ja parlamentidevaheline koostöö

Juulis 2018 andis Euroopa Parlament nõusoleku ulatusliku ja laiendatud partnerluslepingu sõlmimiseks. Selleteemalises [resolutsioonis](#) pidas ta kiiduväärseks võimu rahumeelset üleminekut Armeenia kodanikele. Lepingule vastavalt sai parlamentaarsest koostöökomisjonist parlamentaarne partnerluskomitee. Selle avakohtumine toimus 2018. aasta oktoobris. Kohtumisel tehtud ühisavalduses keskenduti eelkõige lepingu rakendamisele, demokraatiale, õigusriigile ja heale valitsemistavale ning piirkondlikele julgeolekuprobleemidele. 2015. aasta aprillis võttis Euroopa Parlament vastu [resolutsiooni](#) Armeenia genotsiidi 100. aastapäeva kohta.

B. Valimiste vaatlemine

Armeenia on kutsunud Euroopa Parlamendi OSCE ODIHRI valimiste vaatlusmissioonide koosseisus vaatlema valimisi mitmel korral, sh 2018. aasta ennetähtaegsetel parlamendivalimistel. Valimiste korraldus on Armeenias paranenud. 2018. aasta valimisi hinnati positiivselt – need olid hästi korraldatud ja õigusnormide rikkumisi esines minimaalselt. Euroopa Parlamendi delegatsioon [täheldas](#) valimistel rikkumisjuhtumite olulist vähenemist.

ASERBAIDŽAAN

2017. aasta veebruaris algasid ELi ja Aserbaidžaaani vahel nn laiaulatusliku lepingu läbirääkimised. Uus leping käsitleb poliitilisi, kaubanduse, energeetika ja muid konkreetseid küsimusi, sh võimaliku viisavabaduse kehtestamise tingimusi. Leping peaks hõlmama sätteid ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga (ÜVJP) seotud ja ka mitteseotud küsimuste kohta, sh kindlaid sätteid demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste



kohta. EL on Aserbaidžani peamine kaubanduspartner, kelle kaubandusmaht moodustab Aserbaidžani kogukaubandusest enam kui 40 % (2018), peamiselt tänu nafta ekspordile ELi. Aserbaidžani energiaeksport ELi suureneb tõenäoliselt veelgi pärast lõunapoolse gaasikoridori projekti lõpuleviimist, mille eesmärk on tuua gaasi Kaspia mere piirkonnast Euroopasse.

Aserbaidžaan asub Economist Intelligence Uniti 2018. aasta demokraatiaindeksis 167 riigi seas 149. kohal ning 2018. aasta maailma vabaduse indeksis liigitatakse Aserbaidžaan „mitteväbaks“. President İlham Alijev, kellel jookseb praegu neljas ametiaeg, sai riigi etteotsa 2003. aastal oma isa Heidar Alijevi jälgedes. 2016. aastal muudeti põhiseadust, muu hulgas selleks, et pikendada presidendi viieaastast ametiaega seitsmeaastaseks ning luua esimese asepresidendi ametikoht. 2017. aastal nimetas president sellele ametikohale oma naise.

Konflikt Mägi-Karabahhi staatuse pärast vindub Aserbaidžani ja Armeenia vahel juba üle 30 aasta ja 2016. aasta aprillis jõudsid pinged nn neljapäevase sõja ajal pärast 1994. aastat kõige kõrgemasse punkti. EL toetab vankumatult OSCE Minski grupi kaasesimeeste pingutusi ja nende 2009. aasta aluspõhimõtteid, mille eesmärk on jõuda konflikti rahumeelse lahenduseni.

A. Euroopa Parlamendi seisukoht ja parlamentidevaheline koostöö

Euroopa Parlament on korduvalt väljendanud muret inimõiguste olukorra pärast Aserbaidžaanis. 2015. aasta [resolutsioonis](#) kutsus Euroopa Parlament Aserbaidžani ametiasutusi üles viivitamatult lõpetama kodanikuühiskonna ja inimõiguste alase töö mahasurumise. Vangistatud aktivist Leyla Yunus vabastati 2015. aastal pärast Euroopa Parlamendi pingelist lobitööd ning humanitaar- ja tervisealast toetust. 2017. aasta [resolutsioonis](#) mõistis parlament hukka Aserbaidžani ajakirjaniku Afgan Muhtarli röövimise ja kinnipidamise ning väljendas muret meedia olukorra pärast Aserbaidžaanis. Jaanuaris 2019 võttis parlament vastu [resolutsiooni](#), milles nõuti korrupsioonivastase blogipidaja Mehman Hüseynovi ja teiste poliitvangide viivitamatut vabastamist. Hüseynovile koos mitme teise blogipidaja, ajakirjaniku ning erakondade ja valitsusväliste organisatsioonide esindajaga anti 2019. aasta märtsis armu.

Ametlikke parlamentidevahelisi suhteid jätkati 2016. aastal pärast nelja-aastast pausi. ELi-Aserbaidžani parlamentaarse koostöökomisjoni 15. kohtumine peeti 2018. aasta mais Bakuus ning see lõppes ühisdeklaratsiooniga, milles rõhutati eelkõige võimalust tihendada majandussidemeid, mida tuleks arutada läbirääkimistel uue lepingu üle, lõunapoolse gaasikoridori tähtsust, inimõiguste ja vabaduste ning demokraatia ja õigusriigi valdkonnas tehtavate edusammude tähtsust, samuti vajadust leida Mägi-Karabahhi konfliktile võimalikult kiiresti rahumeelne ja kestev lahendus. Euroopa Parlament võttis 2018. aasta juulis vastu resolutsiooni uue kahepoolse lepingu üle peetavate läbirääkimiste kohta, milles rõhutati, et suhete tihendamine sõltub sellest, kas Aserbaidžaan järgib ja austab demokraatia, õigusriigi ja hea valitsemistava põhiväärtusi ja põhimõtteid ning inimõigusi ja põhivabadusi.

B. Valimiste vaatlemine

Aserbaidžani valimisi on OSCE ODIHRI valimiste vaatlusmissioonide koosseisus käinud vaatlemas ka Euroopa Parlamendi liikmed. Võttes aga arvesse asjaolu, et ükski neist valimistest, mida need missioonid vaatlesid, ei vastanud rahvusvahelistele



nõuetele, ja soovitused on veel ellu viimata, otsustas parlament 2015. aasta parlamendivalimistele ja 2018. aasta presidendivalimistele vaatlejaid mitte saata. 2018. aasta presidendivalimisi vaadelnud ODIHRI missioon märkis, et valimised toimusid piiravas poliitilises keskkonnas ning põhiõigusi ja -vabadusi, st tõeliste demokraatlike valimiste eeltingimusi kitsendavas õiguslikus raamistikus.

Michal Jiráček
04/2019

